

УДК 373.5.091.33:37.011.3-51:811.161.2(045)

ПРОФЕСІОГРАМА ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ Й ЛІТЕРАТУРИ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Оксана ПРИХОДЬКО,

доцент Національного авіаційного університету, м. Київ

У статті висвітлено проблему професійних якостей сучасного вчителя української мови та літератури з огляду на реформування освітнього простору та створення нового Стандарту загальної середньої освіти і крізь призму концепції «Нова українська школа» (НУШ). На основі аналізу концепції НУШ, конкурсних завдань та уроків призерок усеукраїнського етапу конкурсу «Учитель року – 2018» у номінації «Українська мова та література» окреслено професіограму вчителя-словесника. Акцентовано на таких професійних компетентностях та особистісних якостях успішного вчителя, як знання ключових понять НУШ, інноваційність, комп'ютерна грамотність, володіння цифровими технологіями, мобільність, здатність до змін та навчання впродовж життя.

Ключові слова: професіограма, учитель української мови та літератури, Нова українська школа, професійна компетентність, ключові компетентності.

PROFESSIONAL FRAME OF A UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE TEACHER IN THE CONTEXT OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Oksana PRYKHODKO, Associate Professor, National Aviation University, Kyiv

The present paper considers the reform of the modern educational space and the formation of the new Standard for general secondary education; it analyzes the problem of professional qualities of the new teacher of Ukrainian language and literature through the prism of the New Ukrainian School concept (NUS). A professional frame for the teacher of Ukrainian is outlined as a result of studies of the NUS concept, competition tasks, and lessons of the winners of the 2018 Teacher of the Year competition in the nomination "Ukrainian Language and Literature". It emphasizes some professional competencies and personal qualities of a successful teacher, namely, the key concepts of NUS: innovation, computer skills, digital expertise, mobility, ability to change, and lifelong learning.

Key words: professional frame, a teacher of Ukrainian language and literature, New Ukrainian School, professional competencies, key competencies.

Виклики сьогодення зумовили реформування освіти в Україні, яке впродовж двох років – із червня 2016 року, коли розпочався процес розробки і створення нового Стандарту загальної середньої освіти – реалізується у форматі концепції «Нової української школи» (НУШ), акумулюючи європейський педагогічний досвід, трансформований і адаптований відповідно до потреб сучасного учня. Школярі початку третього тисячоліття є основою нового суспільства так званої третьої хвилі. Його ще називають суперіндустріальним (О. Тоффлер), або постіндустріальним суспільством (Д. Белл), суспільством знань (П. Дракер), мережевим суспільством (М. Кастельс) чи поколінням Z (У. Штраус, Н. Гоув). Новий соціум потребує інакших підходів до навчання, реалізованих нині через базові освітні стратегії, які закладено в компетентнісно зорієнтованій концепції НУШ.

«Сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а й здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян», – зазначено в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [3]. Тому в основі НУШ – перехід від школи знань до школи вмінь, що передбачає перенесення акцентів у

навчальному процесі з нагромадження предметних знань на вироблення вмінь застосовувати ці знання в конкретній, часто непередбачуваній ситуації.

Для реалізації таких підходів потрібен новий учитель, незаангажований і здатний до змін, постійного навчання, самовдосконалення та креативу. Теза заступника міністра освіти і науки України П. Хобзея «Якщо не зміниться вчитель, Нової української школи не буде» є ключовою на сучасному етапі професійної ретрансформації педагога.

У полі досліджень професійної особистості вчителя національної школи теоретико-методологічні праці педагогів і психологів В. Андрущенка, Б. Ананьева, І. Зязюна, В. Лутая, І. Беха, Л. Виготського, О. Леонтєва, В. Рибалки, В. Семиченко, Т. Яценко, методичні напрацювання В. Бондаря, М. Вашуленка, В. Пасинок, Н. Пашківської, О. Потапенка, О. Савченко, М. Стельмаховича. Професійній компетентності вчителя української мови і літератури присвячено праці О. Біляєва, Н. Волошиної, Т. Донченко, А. Градовського, О. Голобородько, С. Жили, С. Карамана, Г. Клочка, В. Кононенка, Л. Скуратівського, Л. Мацько, В. Мельничайка, Л. Мірошніченко, Л. Паламар, Є. Пасічника, М. Пентиліук, О. Семенов, А. Ситченка, Б. Степанишина, Л. Струганець, П. Хропка, Г. Токмань, В. Шуляра.

Нормативною базою дослідження є документ, який одержав назву «Основи Стандарту освіти: Нова українська школа» [4] та Закон України «Про освіту» [1], чинний із вересня 2017 року, у яких акумульовано базові стратегії (положення) концепції Нової української школи.

Мета дослідження – в контексті реалізації концепції Нової української школи (НУШ) схарактеризувати професійні якості сучасного вчителя й запропонувати базову модель (професіограму) вчителя-словесника, окресливши основні вміння й навички, якими має володіти сучасний учитель української мови та літератури.

Кардинальна реформа середньої освіти в Україні заснована на компетентнісному підході до навчання. У статті 12 «Повна загальна середня освіта» розділу II «Структура освіти» Закону України «Про освіту» зазначено: «Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності. Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності» [1]. Далі в Законі наведено 10 ключових життєвих компетентностей, окреслених у «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи», і які є наскрізними у змісті всіх навчальних предметів.

Компетентнісний підхід до навчання визначає й нові вимоги до вчителя, який у контексті нової реальності має бути не постачальником (джерелом) знань, а наставником (поняттєвий апарат НУШ також оперує синонімічними термінами модератор, тьютор, фасилітатор), високопрофесійним організатором процесу навчання. Це допоможе застосовувати знання в конкретних життєвих ситуаціях, виробити такі вміння й навички, що формують ключові життєві компетентності, завдяки яким випускники і випускниці школи зможуть реалізуватися в житті, стати конкурентоспроможними на ринку праці, успішними та щасливими людьми. Тому програми з усіх шкільних предметів, зокрема з української мови та літератури, затверджені МОН України на 2018–2019 навчальний рік, засновані на компетентнісному підході до навчання. «Вивчення української літератури в загальноосвітній школі забезпечує реалізацію ключових компетентностей, які сприяють розвитку особистості та її повноцінній самореалізації в сучасному житті», – зазначено в пояснювальній записці програми з української літератури для 10–11-х класів (рівень стандарту) [9]. «Здобуті у процесі навчання української мови знання, набуті вміння й навички мають бути опорою, яка дасть учням змо-

гу реалізувати себе в житті, стати носіями культури свого народу, ініціаторами відновлення й збереження найкращих культурних традицій свого народу», – зауважують автори програми з української мови для 10–11-х класів (рівень стандарту) [10].

Нині стандарт освіти, репрезентований концепцією НУШ, пропонує об'єднання шкільних предметів у групи, так звані галузі. Мовно-літературну освітню галузь формують такі навчальні дисципліни, як українська мова, українська і зарубіжна літератури, що становлять педагогічну царину вчителя-словесника і ставлять єдині вимоги до вчителів української мови, мов національних меншин, української та інших літератур.

За концепцією НУШ, результати навчання мовно-літературної освітньої галузі передбачають формування таких умінь і навичок в учня/учениці, завдяки яким він/вона

- використовує українську мову як державну для духовного, культурного й національного самовияву;
- обирає й застосовує доцільні комунікативні стратегії для досягнення життєвих цілей;
- сприймає, розуміє, систематизує, перетворює та використовує інформацію з різних джерел;
- висловлює думки, почуття та погляди в різних комунікативних ситуаціях, дотримуючись норм української мови;
- аналізує, інтерпретує, критично оцінює тексти різних видів, генерує і впорядковує інформацію для створення текстів різного призначення;
- сприймає літературний твір як засіб збагачення особистого емоційно-чуттєвого досвіду, як вияв національної ідентичності та міжкультурної комунікації, отримує задоволення від процесу читання;
- застосовує різні стратегії для вдосконалення майстерності щодо володіння державною і рідною мовами [4, с. 25].

Якою ж має бути професіограма вчителя-словесника Нової української школи, щоб він міг досягти максимального результату у своїй професійній діяльності?

Звернімося насамперед до визначення поняття *професіограма*. У педагогічній науці є багато різноаспектних дефініцій на позначення цього терміна. Окреслюючи аналізоване поняття як сукупність фахових, психолого-педагогічних, методично-технологічних знань та вмінь, а також особистісних якостей учителя, зупинімося саме на тих маркерах професійної особистості вчителя-словесника, які ставить НУШ у контексті постінформаційної реальності й відрізняє сучасного вчителя від учителя минулого століття.

Сучасні професійні трансформації й переформування вчителя-словесника можна проаналізувати на прикладі конкурсу «Учитель року – 2018» в номінації «Українська мова і література». Ди-

наміка «педагогічних перегонів» засвідчує швидкі зміни реальності і, відповідно, зміну вимог до особистості вчителя. На прикладі фінальних етапів у 2015 і 2018 роках можна простежити, яких кардинальних змін нині потребує вчитель, щоб відповідати запитам сучасності. Попри те, що концепція НУШ на час проведення конкурсу була пілотним проектом в освіті України, завдання, які стояли перед конкурсантами, були дібрані уже у форматі НУШ. Зокрема однією з інновацій «Учителя року – 2018» стало створення міні-конспекту уроку української мови у вигляді ментальної карти – завдання відбіркового етапу в номінації «Практична робота», метою якого було «оцінити методичну майстерність, вміння використовувати сучасні підходи в компетентнісному полі НУШ та обирати оптимальні прийоми, способи, методи та засоби навчання для організації уроку». Для успішного виконання цього завдання конкурсантки (у фінальному етапі брали участь лише жінки) мали знати, що таке ментальна карта, яка її методична функція, володіти методикою створення карти та поняттєвим апаратом НУШ (наскрізні змістові лінії, ключові компетентності).

Ментальна карта – опорний (графічний) конспект уроку, його візуалізована карта-схема. Її перевага над традиційним планом-конспектом – у візуалізації не просто перебігу уроку, а схематичному комплексному поєднанні всіх потрібних компонентів та елементів «тіла» уроку, а саме: його структури (етапів), наскрізних ліній і ключових компетентностей, прописаних у навчальній програмі з української мови для 5–9-х класів, форм, методів і прийомів, прикладів вправ і завдань. Окрім того, на ментальній карті відображено хронометраж уроку. Як опорний конспект ментальна карта істотно заощаджує час на підготовку до уроків.

Пояснювальні записки до нових програм з української мови, де прописано змістові лінії, ключові компетентності й наскрізні лінії у форматі НУШ, є своєрідним навігатором у створенні ментальної карти. Наприклад, одна з конкурсанток, Руслана Володимирівна Петрокушин, учителька з Тернопільської ЗОШ № 16 ім. В. Левицького, створила ментальну карту*, додержуючи всіх вимог. Її робота стала взірцевою й здобула від журі найвищий бал.

Конкурсантка візуалізувала ментальну карту через семирівневу (7 етапів уроку) піраміду, вписану в координатну площину, репрезентовану вертикальними осями хронометражу (ліворуч), що допомагає контролювати час, та технологічної партитури уроку (праворуч). Технологічна партитура уроку спрямована, як зазначено біля основи та вгорі правої осі, на створення ситуації успіху, що реалізується

через інноваційне навчання, представлене ОЗОН, інтерактивними та ігровими технологіями, використанням ІКТ. Ключові компетентності, що їх формує вчитель у контексті реалізації певного етапу уроку, позначено відповідними маячками – зеленими прапорцями. Уміння й навички, яких досягають поетапно, – синіми. У лівому нижньому кутку карти – види мовленнєвої діяльності, які можна простежити на різних етапах уроку. Їх позначено синіми маячками-навігаторами. Це своєрідна легенда карти, що допомагає маркувати й систематизувати зміст візуального конспекту уроку. Наповнення піраміди становлять, по-перше, традиційні прийоми й методи, в основі яких інтерактивні способи взаємодії вчителя й учнів, – розподільний диктант (колективна робота на дошці), інтерактивна вправа «Незакінчене речення», лінгвостафета «Правило – приклад», робота з підручником (виписування з тексту слів з орфограмою «Апостроф»), редагування текстів різних за рівнем складності (диференційована робота у групах, зокрема для дітей із особливими потребами (інклюзивне навчання)), усне міркування про роль волонтерства, авторський словниковий диктант із 20-ти слів із орфограмою «Апостроф», і, по-друге, інноваційні прийоми і методи: рефреймінг як емоційне налаштування на урок (прийом, що дає змогу змінити погляд на предмет чи подію з метою подолання стереотипності мислення), учнівська відеопрезентація у формі віртуальної екскурсії «Помилки на вулицях нашого міста», виконання тестових завдань із миттєвою перевіркою за допомогою qr-кодів, написання есею «Волонтерство – найкоротший шлях до успіху».

Як бачимо, кожен рівень семирівневої піраміди – етап уроку – відтворено на карті як послідовний і логічний комплексний ланцюжок акмеологічного зростання вчителя й учня, що задекларовано на вершині піраміди. І насамкінець – усі етапи уроку, змістове наповнення вправ чітко підпорядковано темі «Волонтерство – найкоротший шлях до щастя».

Традиційне для конкурсу «Учитель року» завдання «Тестування з фахової майстерності», мета якого «оцінити знання з фаху, методики викладання предмета, психології та педагогіки», містило тести на знання основних положень концепції НУШ. Показовими, зокрема, стали завдання на знання вчителями оновлених на засадах НУШ чинних програм з української мови та літератури. Наведемо зразки тестів з методики викладання української мови й літератури.

◆ У чинній навчальній програмі з української мови поняття наскрізних ліній уведено для

- А** формування мовленнєво-комунікативних умінь і навичок
- Б** написання творчих робіт
- В** здатності учня до аналізу й оцінки мовних явищ і фактів

* Ментальну карту розміщено на сайті dyvoslovo.com.ua

Г увиразнення ключових компетентностей

Г визначення об'єкта навчання

◆ Оновлена чинна програма з української літератури (5–9 класи) покликана стати одним із інструментів упровадження засадничих ідей

А інформаційного огрому сьогодення

Б естетичного задоволення й художньої насолоди від спілкування з героями пропонувані творів

В особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів у повсякденну практику

Г віртуального середовища з «кліповістю», «клаптиковістю», фрагментарністю

Г цілісного формування в учнів літературних знань

Крім складання ментальних карт і розв'язання тестових завдань, конкурсантки мали розробити «Освітній проект» з української мови, метою якого було «оцінити вміння проектувати дослідницько-пошукову діяльність учнів». Освітній проект разом з уроком української літератури репрезентували фінальний етап конкурсу, у якому, після відбіркового етапу, взяли участь 12 словесниць. Завдання полягало в розробленні та презентації 20-хвилинного навчального проекту з української мови. Саме алгоритм створення проекту в контексті уроків української мови та презентація його були не випадково обрані для конкурсного випробування на фінальному етапі. Проектна діяльність, як невід'ємний складник навчального процесу, стала надактуальною впродовж останніх років, адже втілює провідну освітню тенденцію НУШ – «перетворення школи навчання на школу життя». У результаті застосування проектної діяльності в учнів зростає рівень мотивації до навчання і рівень освітніх досягнень. Також ця форма роботи дає змогу частково реалізувати програму ранньої профорієнтації учнів, аби в майбутньому випускники свідомо обирали професію й відповідний виш. На думку Б. Баррона, Л. Дарлінг-Гаммонда [11], Джона В. Томаса [13], працюючи над проектом, «учні застосовують знання та навички для розв'язання справжніх проблем у реальному світі», проектна діяльність сприяє підвищенню рівня «відповідальності учня за виконаний обсяг роботи», «розвиває навички критичного мислення, співпраці, спілкування, міркування, синтезу та стійкості в умовах обмеженого часу та визначеної мети» (Б. Баррон) [12]. Учень набуває досвіду вести перемовини, ухвалювати спільні рішення, нести відповідальність залежно від ролі в навчальній команді й разом презентувати результати своєї діяльності.

У поняття «проект» вкладаємо змодерований учителем і самостійно виконуваний учнем/учнями певний алгоритм дій, спрямований на створення кінцевого продукту. Результати проектної діяльності мають бути матеріальними, тобто належно оформленими – відеоролик, літературна карта, альбом, альманах, стіннівка, схема, таблиця, візитівка

письменника, фотоколаж, мультимедійна презентація тощо. На жаль, не всі конкурсантки змогли визначити кінцевий продукт проекту з української мови та ще й вписати його в контекст запропонованих тем, які для них виявилися заскладними: «Досягнення медіаграмотності на уроці української мови», «Інклюзивна освіта як одне із джерел формування толерантної особистості на уроках української мови», «STEAM-освіта на уроках української мови». Щоб розробити й презентувати проект, учительки мали володіти не лише методикою створення проекту, умінням підготувати мультимедійну презентацію, а й орієнтуватися в таких актуальних освітніх поняттях, як інклюзивна освіта, STEAM-освіта, медіаграмотність тощо. Нині успішний учитель Нової української школи, який зацікавлений у високих професійних результатах, неодмінно має використовувати метод проектів.

Досягти максимального результату у своїй діяльності вчитель НУШ зможе лише за певних умов, котрі передбачають інноваційність діяльності. Під інноваційністю розуміємо комплекс педагогічних технологій, спрямований на «систематичне й послідовне впровадження у практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів» [2, с. 226]. Це процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі вирішували інакше. Інноваційне навчання засноване на впровадженні активних методів, що забезпечують особистісно зорієнтований підхід і розвиток критичного мислення [2, с. 226]. ІКТ-технології, особистісно зорієнтоване навчання, ігрові форми й методи, інтерактивне навчання та проектна діяльність – провідні напрями реалізації інноваційної діяльності.

Інноваційно зорієнтованим став урок переможниці конкурсу «Учитель року – 2018» Ольги Кецмур, учительки української мови та літератури Калуського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 10 – ліцей» Калуської міської ради Івано-Франківської області, за темою «Іван Франко. Новаела “Сойчине крило” – жіноча доля в новітній інтерпретації. Образ героя-адресата – уособлення боротьби між “естетикою” і “живим чоловіком»* (10 клас). Урок за новелою було змодельовано як ментальну карту, оскільки в процесі роботи над твором протягом усього навчального часу вчителька разом із учнями створювала/малювала на дошці ментальну карту твору, візуалізуючи аналіз жанрової специфіки,

* План-конспект уроку надруковано в журналі «Диво-слово» № 12, 2018 р. Мультимедійний супровід до розробки розміщено на сайті dyvoslovo.com.ua

тематики, проблематики, стильових особливостей, характеристику образів героїв новели, а також роботу із художньою деталлю.

Інноваційними можна вважати такі форми і прийоми, які застосовувала О. Кецмур:

- настроєво-психологічне налаштування десятикласників за допомогою слайд-презентації з кольорами-асоціаціями настроїв та внутрішніх станів людини;

- рольова гра «Психодрама» (перевтілення учениці в образ головної героїні з метою психологічного занурення в образ);

- створення разом з учнями ментальної мапи твору;

- візуалізація художніх деталей тексту через слайд-презентацію.

Інноваційне навчання стало візитівкою професійного стилю Олесі Калинич, вчительки української мови й літератури Хустської гімназії-інтернату, заслуженого вчителя України, переможниці конкурсу «Учитель року – 2015», заступниці голови журі конкурсу «Учитель року – 2018». О. Калинич – утілення сучасного креативного вчителя НУШ, яка на своїх уроках органічно поєднує традиційні та інноваційні методи, форми і прийоми навчання, є генератором інноваційних авторських методик. Її майстер-клас «Інноваційні методи викладання української мови та літератури» акумулює авторський педагогічний досвід і є унікальним в Україні. В основі її методики – абсолютно новаторські форми та прийоми роботи з учнями на заняттях і в позаурочний час. Більшість форм і прийомів ґрунтуються на використанні цифрових технологій, без чого сучасні учні – так зване покоління Z – не уявляють свого життя.

О. Калинич – авторка інноваційних за своєю концепцією зошитів для вчителя й учня та навчально-методичних посібників, побудованих за принципом креолізованого тексту, перемешаного різноманітними мотиваційними мемами, що актуалізує увагу «кліпового покоління». Зошити містять сюжетні малюнки творів літератури, теоретичні меми, qr-коди для перевірки тестів. Вчителька пропонує своїм вихованцям самотужки створити навчальні меми на основі правопису, пограти на уроці в орфографічний «морський бій», розв'язати напівтести чи «зорові» тести, висвітлити теоретичне питання за принципом «теорія в моїй інтерпретації». О. Калинич є однією з розробниць методики написання есею [6]. Вона пропонує різні форми і способи створення текстів цього жанру: «списування в... себе», підготовка до написання творчих робіт за принципом спіралі (нанизування нових ідей на вже відомі), «синдром» переказу із творчим завданням. Онлайн-форуми, лайфхаки з української мови в рубриці «НЕ-правила», перехресне тестування зі старшокласниками, квест як альтер-

натива навчання за межами класу – авторські інновації, які вчителька використовує систематично, тож вони є маркерами її педагогічного стилю.

Також О. Калинич – авторка блогу «Енциклопедія про сучасних учителів». За її словами, НУШ не постала з нічого й ні на чому. Педагогічна спадщина В. Сухомлинського, К. Ушинського, Ш. Амонашвілі, Я. Корчака – хіба це не основа НУШ? Більшість інноваційних авторських методик О. Калинич побудовані на використанні ІКТ, що передбачає формування цифрової компетентності і в учителя, і в учнів.

Сучасний учитель має рухатися в ногу з часом, бути адаптованим до стрімких змін, готовим не лише вчити, а й навчатися самому. Володіння ІКТ – уміння, без якого вчитель не може вважати себе професійно повноцінним. Високий рівень володіння інформаційно-комунікаційними технологіями, як один із видів інноваційної діяльності, є невід'ємною складовою професійної підготовки вчителя НУШ.

Сучасні школярі, за «Теорією поколінь», яку створили наприкінці ХХ ст. британські дослідники Вільям Штраус та Ніл Гоув, належать до покоління Z. Це діти, що народилися після 1995 року, уже в цифровій реальності. Вони не уявляють свого життя без інтернету та гаджетів, живуть у світі без кордонів, проте обмеженому екраном монітора. Питання вони ставлять гуглу, а не вчителів, дорогу знайдуть за навігатором, речі купуватимуть в інтернеті. Вони можуть одночасно вчити уроки, комунікувати в соцмережах, слухати музику, розмовляти з батьками тощо. Здатність «бачити» одночасно кілька екранів породжує спроможність швидко сприймати інформацію. Ця властивість має зворотний бік: мозок, що звик до високої швидкості обробки інформації, починає нудитися, коли інформації замало, наприклад, на уроках. Ця відмінність у швидкості сприйняття інформації в учнів і вчителів, особливо похилого віку, призводить до низки проблем – учитель не може втримати увагу учня, що спричиняє неминучі конфлікти. Проблема полягає в тому, що сучасному вчителю, який належить до іншого покоління, потрібно «переформатовуватися», щоб відповідати запитам сучасних школярів. Нині вчитель, який не володіє комп'ютером, уже ап'орі є профнепридатним.

Завдання конкурсу «Учитель року – 2018» на всеукраїнському етапі засвідчили, що вчителі, які не володіють цифровою компетентністю (користування комп'ютером та комп'ютерними програмами, пошуком інформації в інтернеті, навичками створення мультимедійної презентації), виявилися б неконкурентноспроможними у змаганні за перемогу.

Фінальним і найскладнішим конкурсним випробуванням, що потребує ґрунтовної методичної підготовки, є видовищним вінцем змагань і демон-

струє вершину професійної майстерності вчителя, став урок української літератури. Перед претендентками на перемогу стояло завдання змоделювати такий урок, який не лише був би еталонним за своєю структурою, змістовим та емоційним наповненням у парадигмі НУШ, а, насамперед, завоював би серця учнів, непомильних індикаторів успіху чи провалу. Основна вимога до конкурсного уроку – синкретичність, майстерне поєднання всіх складників, що перетворює урок на мініатюрну модель життя, яка збуджує емоційний інтелект учнів і учениць. Під поняттям «синкретичний» розуміємо, по-перше, компетентісно зорієнтований урок, спрямований на формування ключових життєвих компетентностей з огляду на виклики сьогодення; по-друге, інноваційний із огляду на використання цифрових технологій; по-третє, текстоцентричний, із глибоким зануренням у природу художнього тексту, який і є головним об'єктом вивчення на уроці літератури. Усі три умови підпорядковано загальній концепції – дитиноцентризму, коли епіцентром уроку є сама дитина, а не «шоу» з учителем в головній ролі.

Людяні Пристай, учительці української мови та літератури Кам'янець-Подільського ліцею Хмельницької області, найкраще вдалося впоратися з цим завданням. Урок у 8 класі за темою «Проблема бездуховності людини, засліпленої прагненням до наживи, у трагікомедії Івана Карпенка-Карого “Сто тисяч”. Проблема влади грошей – наскрізна й “вічна” у світовому мистецтві» не залишив байдужими ні учнів, ні членів журі.

Л. Пристай розпочала з проблемного питання: яке значення мають гроші для людини ХХІ ст.? Мотивуючи восьмикласників до активної роботи на уроці, учителька запропонувала оригінальну систему оцінювання, підпорядковану темі та змісту уроку: за правильні відповіді учні одержували бонуси у вигляді купюр – штучних грошей, які наприкінці уроку було конвертовано в оцінки. Як бачимо, уже на початку уроку в цілком природний спосіб вчителька формує математичну компетентність, підприємливість і фінансову грамотність учнів. Лейтмотивом уроку Л. Пристай обрала епіграф – вислів відомого мільйонера Рокфеллера: «Якщо ваша мета полягає в тому, щоб стати багатим – ви ніколи не досягнете її». Оксиморонність змісту вислову, в основі якого самозаперечення, стала детонатором дискусії на уроці, стимулювала учнів до обговорення проблеми влади грошей над людиною та витворила платформу для формування громадянської та соціальної компетентностей.

Ключовим методом уроку була евристична бесіда, перемережена інноваційними формами і прийомами: звернення до фрагменту мультфільму про дядечка Скруджа з мультсеріалу «Качині історії», використання мультимедійної презентації (демон-

страція та аналіз серії картин, що відображають збірний метафоричний образ жадібності), рольова гра – перевтілення одного з учнів у Герасима Калитку, якому клас і вчителька ставили запитання з метою аналізу внутрішнього світу героя тощо.

Робота в парах репрезентувала формування компетентності вміння вчитися. Звернення до творів зарубіжної літератури за допомогою мультимедійної слайд-презентації із демонстрацією «вічних» образів, через які порушено проблему влади грошей над людиною (Ч. Діккенс «Різдва на піснях в прозі», О. де Бальзак «Гобсек», Мольєр «Скупий»), апелювання до інших видів мистецтва (кінематографії, мультиплікації, живопису) сприяло формуванню загальнокультурної компетентності в дискурсі міжпредметних зв'язків. Навіть хвилинка релаксу, коли вчителька поцікавилася у восьмикласників, скільки можна купити айфонів на сто тисяч, була підпорядкована формуванню математичної компетентності! У міру легкий, жартишливий (з огляду на жанрову специфіку твору) стиль проведення уроку, природньо-невимушена поведінка вчительки, за чим стояло глибоке занурення восьмикласників у текст та проблематику, засвідчило титанічну працю, потужний досвід і неабияку методичну майстерність у підготовці уроку.

Емоційним пуантом фіналу уроку стало запитання, адресоване кожному з дітей, про те, на що вони витратили б свої гроші, якби стали мільйонерами. Благодійна діяльність, допомога онкохворим, дітям-сиротам, інвестиції в розвиток своєї школи та міста – такими були відповіді восьмикласників, що оприявило формування гуманістичних цінностей та високого рівня соціальної і громадянської компетентностей.

Навчаючи дітей, формуючи в них на уроці ключові життєві компетентності, учитель сам має володіти ними. Визначальними для педагога вважаємо такі компетентності:

- *професійна компетентність*, що ґрунтується на спеціальній науковій, методичній, практичній та психолого-педагогічній підготовці;
- *загальнокультурна компетентність* (знання світової культури);
- *гуманітарна компетентність* (гуманістичні особистісні якості, відповідальність за результати власної діяльності, мотивація до самовдосконалення);
- *креативність* (нестандартне мислення, володіння інноваційними методиками, гнучкість та адаптація до змін змісту та умов професійної діяльності);
- *комунікативна компетентність* (володіння сучасними засобами зв'язку, медіаграмотність, володіння іноземними мовами, багате розвинене мовлення);
- *цифрова компетентність* (володіння ІКТ);

- економічна компетентність (знання основ сучасної економіки, законів бізнесу, екології та права).

Зауважмо, що переможцями і призерками конкурсів 2015 і 2018 рр. стали учасниці віком від 30 до 45 років, адже саме ця вікова категорія є найбільш сензитивним періодом для професійного розквіту, здатності йти в ногу з часом, змінюватися, навчатися нового.

Отже, професіограму сучасного вчителя української мови та літератури у форматі НУШ можна окреслити такими параметрами:

- орієнтація в базових поняттях НУШ під час викладання навчального предмета (наскрізні лінії, ключові компетентності, ставлення тощо);

- оперування поняттями, що репрезентують і сучасні тенденції освіти загалом, і актуальні методики й технології у викладанні предмета зокрема (навчальний проект, ментальна карта, інклюзивна освіта, STEAM-освіта, медіаграмотність тощо);

- уміння змоделювати урок, що передбачає реалізацію наскрізних змістових ліній і ключових компетентностей, використання ІКТ, інноваційність, текстоцентризм (і для уроку мови, і для уроку літератури), дитиноцентризм;

- поєднання сучасного європейського і національного педагогічного досвідів;

- компетентнісна самозорієнтованість, оскільки лише компетентний учитель, який сам володіє ключовими життєвими компетентностями, може сформувати ці компетентності в учнів;

- високий рівень володіння інформаційно-комунікаційними технологіями (створення мультимедійної презентації, уміння знаходити, обробляти і використовувати цифрову інформацію, працювати в різних комп'ютерних програмах і сервісах, користуватися соцмережами для організації навчальної комунікації з учнями та ученицями тощо);

- здатність до інтеграції, оскільки інтеграція в освіті – це організація процесу пізнання, за якою учні зможуть використовувати компетентності, сформовані в школі, в реальних життєвих ситуаціях;

- здатність до змін, професійна гнучкість, уміння вчитися впродовж життя (Франкова максима *semper tiro* – завжди учень);

- креативність та інноваційність професійної діяльності.

Література

1. Закон України «Про освіту». – URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19

2. Захарчук Т. Інноваційні технології навчання в сучасній школі / Т. Захарчук // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. – 2016. – № 4. – URL: social-science.com.ua/article/263

3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. – URL: presid.ent.gov.ua/documents/15828.html

4. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. – Львів, 2016.

5. Приходько О. Принципи інтеграції ключових компетентностей у концепції Нової української школи (на матеріалі мовно-літературної освітньої галузі) / О. Приходько // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. пр. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне: РДГУ, 2017. – Вип. 15 (58).

6. Практичні рекомендації з підготовки до IV етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови та літератури / О. Приходько, Д. Дроздовський, Г. Гримашевич, О. Калинич, О. Кузьмич. – Х.: Українознавча гра «Соняшник», 2017.

7. Сабатовська І. Професійно важливі якості фахівця за спеціальністю «викладач вищої школи» / І. Сабатовська // XXIV міжнародна науково-практична конферен-

ція «Інноваційний потенціал світової науки XXI сторіччя», 20–25 січня 2014 р. – URL: nauka.zinet.info/konf_24.php

8. Українська література. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Рівень стандарту. – URL: mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas

9. Українська література. 10–11 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Рівень стандарту. – URL: mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv

10. Українська мова. 10–11 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Рівень стандарту. – URL: mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv

11. Barron B., Darling-Hammond L. Teaching for meaningful learning: A review of research on inquiry-based and cooperative learning / B. Barron, L. Darling-Hammond. – Stanford University, 2008. – URL: backend.edutopia.org/sites/default/files/pdfs/edutopia-teaching-for-meaningful-learning.pdf

12. Barron B. When smart groups fail / B. Barron // The Journal of the Learning Sciences, 12(3), p. 307–359. – URL: academia.edu/2010823/When_smart_groups_fail

13. John W. Thomas. A review of research on project-based learning / W. Thomas John. – California, 2000. – URL: bobpearlman.org/BestPractices/PBL_Research.pdf